

KARLINSZKY BALÁZS

A balatonfüzfői római katolikus egyházközségek a két világháború között¹

A MAI BALATONFÜZFŐ TERÜLETÉN a 1930-as években indult meg az egyházszerzés, amely a katolikus és protestáns egyházat is új feladatok elé állította.² Tanulmányom ennek pusztán egy szeletét vizsgálja; a Veszprémi Érseki és Főkáptalani Levéltárban fellelhető dokumentumok alapján kísérlem meg rekonstruálni a katolikus egyházközségek, plébániák, lelkészségek és filiák szervezésének folyamatát. Az egyházi források természete miatt a politikai község átfogó története nem vizsgálható, ahogy a helyi élet, a mindennapok története is csak kevéssé ismerhető meg. A község történetére vonatkozó anyaggyűjtést és publikálást Szőnyeg János egyébként is már elvégezte.³

A helyi egyházközségek mindennapi életének feltárása azonban nem lehetetlen feladat, hiszen mind a vörösberényi, mind a balatonfüzfői plébániák levéltára aránylag épségben vészelte át az elmúlt évtizedeket, és bőséges forrást biztosítanak azokra az ügyekre vonatkozóan, amelyek nem kerültek a helyi lelkész felettesének számító Egyházmegyei Hatóság vagy a püspök elé. Csak bátorítani lehet a helytörténészeket, hogy aknázzák ki a plébániai levéltárakban rejlő lehetőségeket, használják azok anyagát. Jelen tanulmány Balatonfüzfő kapcsán ehhez a munkához kíván támpontokat adni.

A címbeli többes szám használta külön magyarázatot igényel, ugyanis a mai politikai község területén több katolikus egyházigazgatási egység is létrejött. A Balaton-környéki katolikus plébániák és egyházközségek szervezete az

¹ Jelen tanulmány a balatonfüzfői plébánia által 2011. július 2-án, a füzfői Jézus Szíve templom benedikálásának 75. évfordulója alkalmából rendezett emlékülésen elhangzott előadás kibővített, szerkesztett változata. (– H. J.)

² A református egyház és a füzfői ipari népesség kapcsolatának alakulását Litér község, illetve a litéri református egyházközség történetéből ismerjük. A falumonográfia Horthy-korszakot tárgyaló fejezete: HUDI 2007. 324–390.

³ SZŐNYEG 2009.

1919–1920-as köztörténeti események traumáját követően átalakult. Egyházközség jött létre kezdetben a már létező szomszédos plébániákon, így Vörösberényben és Balatonkenesén, majd a település folyamatos benépesülése kapcsán Fűzfőfürdön (későbbi nevén Fűzfő-fürdőtelepen, majd Balatonfűzfőn) és Fűzfőgyártelepen (röviden: Gyártelepen). Később, 1935-ben Gyártelep önálló lelkészség lett, 1940-ben pedig plébániai rangot kapott.⁴ Fűzfőfürdő kezdetben Fűzfőgyártelep filiája volt, majd Balatonfűzfő néven 1942-ben lett helyi lelkészség, s a második világháborút követően 1946. január elsejével emelkedett önálló plébánia rangjára.⁵ Jelen előadás elsősorban a fűzfőfürdői egyházközség életére kíván fókuszálni, bár tudjuk, hogy a gyártelepi lelkészség, majd plébánia élete sok esetben nem választható el tőle.

A TELEPÜLÉSEK LÉTREJÖTTE

A mai község területén a XX. századot megelőzően több település és puszta terült el, amelyek több politikai község határába tartoztak. Így például Vörösberény – ma Balatonalmádi része –, Balatonkenese, Litér és Papkeszi területén jött létre a mai település-konglomerátum. A fejlődést két erő mozgatta. Az 1914-ben Mosonmagyaróvárott létrehozott közös, császári és királyi katonai löporgyár esetében a trianoni békediktátum által meghúzott új országhatárok közelsége miatt indokolt lett az üzemnek az ország belsejébe történő költöztetése.

Több egyeztetést követően végül a Vörösberény és Litér községek területén lévő Fűzfő került kiválasztásra. Az üzemben az 1923–1924-ben meginduló építkezéseket követően 1927-ben indult meg a termelés. A telep, és ehhez

⁴ A „(helyi) lelkészség” (*curatia*) és „plébánia” (*paroecia* vagy *parochia*) megkülönböztetése az 1930-as évek veszprémi egyházmegyei gyakorlatában következetes. Az 1923-as veszprémi egyházmegyei zsinat rendelkezése szerint a „plébánosokéval egyenlő jogokkal és kötelességekkel bírnak a kuráciák (sic!) (önálló, de jogilag nem teljesen szervezett plébániák) lelkészei, azzal a különbséggel, hogy rájuk az egyházi törvénykönyvnek De parochis amovibiliibus szóló rendelkezései vonatkoznak”. (Egyházmegyei határozatok és törvények. Veszprém, 1923. 48.§ 2.) Az 1917-es CIC 1427. kánonja értelmében egyházi hivatal felosztása kánoni okból akkor történhet, ha egy plébánia híveinek száma nagy (2.§). Ha a püspök elegendő javadalmat az új állás (*officium*) ellátására biztosítani nem tud, akkor a régi anyaegyház jövedelmeinek egy részét felhasználhatja ebből a célból (3.§). (BÁNK 1960. 579.) Az ilyen módon kinevezett lelkészeket a püspök elmozdíthatja, visszahívhatja, akár a missziós területeken dolgozó vagy szerzetes-plébánosokat (2157. kánon.) Vö. BÁNK 1962. 631. – A lelkészségek jogállására vonatkozóan köszönöm dr. Gárdonyi Máté egyháztörténész szíves segítségét.

⁵ NÉVTÁR 1975. 135–136.

kapcsolódóan az egyházközség és a későbbi plébánia életét alapvetően meghatározta, hogy az 1928 közepétől a Nitrokémia Ipartelepek Rt. nevet viselő lőporgyár részvényeit 1931. november 10-én az állam megvásárolta, és a Honvédelmi Minisztérium kezelésébe vonta. A gyárhoz tartozó erőmű kapacitása azonban további ipari fogyasztók, gyárak üzembe helyezését is lehetővé tette. Így a vegyiüzemhez hasonlóan nagy vízigényű papírgyártás is helyet kaphatott a kialakuló gyártelepen. Az 1927 decemberében megalakuló Hazai Papírgyár Rt. fűzfőgyártelepi üzemében 1929-ben indult meg a termelés.⁶

A település fejlődésének másik mozgatója mögött részben szintén a trianoni új országhatárokat kell keresni. A megváltozott lehetőségek kapcsán – az egykori adriai és Kárpátok-beli üdülőhelyeknek az új országhatárokon kívülre kerülése miatt – kibontakozó kormányzati elképzelés a keresztény-keresztyén úri középosztály és a „felső tízezer” üdülőhelyévé kívánta tenni a Balatont, mint nemzeti kultuszhelyet.⁷ A keresztény értékrendű városi és fővárosi tisztviselő réteg nyaralása során is gyakorolni kívánta vallását, amely e társadalmi csoport számára nem pusztán külsőség, hanem magatartásforma és identitásformáló erő volt egyszerre. Az önerőből szerveződő helyi fürdőegyesületek lettek a csírái a későbbi egyházközségeknek és más egyházi jellegű egyesületeknek, utóbbiakat ma úgy mondanánk: civil szervezeteknek. A nyaralótelepi lelki gondozást általában a helyi közösségek finanszírozásában a telepeken nyaraló lelkészek végezték. Fűzfő esetében általában nyaranta egymást váltva három, míg jelentősebb településeken akár egyszerre két lelkészt is meghívtak.

Az alulról építkező kezdeményezés találkozott Rott Nándor (1869–1939) veszprémi püspök (1917–1939) elképzelésével, aki szíven viselte a balatoni pasztoráció kérdését. Püspöksége idején kilenc plébániát állított fel a Balaton környékén a – legalábbis nyáron – intenzívebbé váló hitélet felkarolására. Új templomok épültek nyolc településen a meglévő, szűkösebbé váló régiek helyére, és a nyári kápolnák szövetének sűrűbbre vonásával – tizenegy új templom épült a frissen felparcellázott területeken – az új üdülőtelepek pasztorációját is sikerült ellátni.⁸ Rott Nándor, akit a kortársak a Balaton püspökének neveztek, programszerűen foglalkozott a tó környékének missziószerű (re-)katolizálásával. Már az új balatonfüredi („piros”) templom 1927-es átadá-

⁶ SZÖNYEG 2009. 111–116.

⁷ SCHLEICHER 2007. 410.

⁸ GÁRDONYI 2010. 281–282.

sa kapcsán örömet fejezte ki egy körlevelében azzal kapcsolatban, hogy „nem lesz már a szép Balaton környékének egy jelentősebb helysége sem, ahol a katolikus híveknek lelkészüik, vagy legalább templomuk ne volna”.⁹ Két évvel később püspöki biztosnak nevezte ki a tó két partján működő egyházmegegyés és vendég papok nyári pasztorációt érintő ügyeivel kapcsolatban Horváth József balatonlellel plébánost és Babics Endre balatonfüredi lelkészt.¹⁰ Ezzel párhuzamosan évente, még a tavasz kezdetén kérdést intézett egyházmegyéje papságához, hogy ki-ki jelezze neki vagy a biztosoknak, hogy részt kíván-e venni az üdülőszezonbeli lelki gondozásban.¹¹

Körleveleiben időről időre visszatekintett az elért eredményekre, és tájékoztatást adott erről a papságnak és a híveknek. 1930-ban beszámolt a zamárdi, majd a balatonalmádi templomavatásról és az előkészületben lévő balatonvilágosi, aligai és fűzfői kápolnaépítkezésről. Már ekkor úgy fogalmazott, hogy a „Balaton körüli plébánia és templomgyűrű így lassankint teljes lesz és bezárul. Van még egy-két hézag a partokon, de máris folynak a tárgyalások, hogy ott is lelkészskéket alapítsunk.”¹² Egy évvel később kijelenthette, hogy „Ma nincsen a Balaton mellett fekvő község, vagy nyaralótelep, ahol rendszeres nyári pasztorációban nem részesülnének”. Egyúttal köszönetét fejezte ki a nyaraló-lelkészkező papság ellátásáért a helyi közösségeknek és „magánosoknak”, illetve a püspöki biztosoknak fáradozásaikért.¹³ 1932-ben szintén „majdnem teljesként” jellemezte a Balaton körüli templomok és lelkészskégek láncolatát.¹⁴ 1937-ben támogatólag hívta fel papságának figyelmét Zala vármegye Törvényhatósága által a Balatoni Intéző Bizottsággal közösen szervezett falurendezői tanfolyamra, amelyet a Balaton vidékének kulturális és idegenforgalmi fejlesztése céljából tartottak.¹⁵

Fűzfő esetében a telkek kimérésére az 1920-as években került sor a Tanulmányi Alap vörösberényi birtokainak felparcellázásával. A településrész kiépülését jól mutatja, hogy az észak-balatoni vasút 1909-es megnyitásakor még nem volt Fűzfő nevű megállóhely a vonalon, de 1924-ben már kettő is

⁹ Veszprémi Érseki Levéltár (a továbbiakban: VÉL) A/2 1927/XII. 87.

¹⁰ VÉL A/2 1929/VI. 49.

¹¹ Például: VÉL A/2 1931/VI. 39., 1931/XI/70., 1933/IV. 24., 1939/VII. 29.

¹² VÉL A/2 1930/I. 2. és VÉL A/2 1930/IX. 70.

¹³ VÉL A/2 1931/IX. 56–57. és VÉL A/2 1931/XI. 70.

¹⁴ VÉL A/2 1932/XI. 65.

¹⁵ VÉL A/2. 1937/IV. 36–37.

létezett, s mindkettőt az évtized elején nyitották meg.¹⁶ A fürdőtelep megszervezését a helyi villa- és nyaralótulajdonosokat tömörítő Fürdőegyesület felügyelte, amelynek vezetőségében olyan kormánytisztviselők tevékenykedtek, mint Forster Gyula¹⁷ államtitkár, vagy Jalsovszky Jenő¹⁸ minisztériumi tanácsos. A Fürdőegyesület tagsága nagy arányban megegyezett a fürdőtelepi egyházközség tagságával.

Az egyházközségek létrejötte szintén az első világháború végét követő turbulens idők eredménye volt. Rott Nándor 1919. április 16-án rendelte el az akkor még hitközségeknek nevezett szervezetek felállítását, amelyek képviselőtestületének élén egy világi (választott) és egy egyházi elnök – a településen működő plébános, lelkész, esetleg káplán – állt.¹⁹ Az egyházi adók és más anyagi ügyek kezelésén és az iskola működtetésén kívül tevékenységük az 1930-as évektől összefonódott az Actio Catholica országos megszervezésével. Ennek célja a katolikusok intenzív közéleti egységének megteremtése volt.²⁰

Tanulván a közeli félmúlt eseményeiből mind a kormány, mind az egyházkormányzat kiemelt fontosságú kérdésként kezelte a gyártelepek pasztorációjának kérdését. A gyári munkásság és uradalmi cselédek körében kifejtett belső missziók ügye, hasonlóan a fürdőtelepi nyaraló hívek lelki gondozásához, „rétegpasztorációnak” volt tekinthető.²¹ Az új országhatárokon belülről sokszor akár a régi munkások elköltöztetésével áttelepített, vagy újonnan létrehozott ipartelepek esetében különösen fontosnak számított a hagyományos kötődéseiket vesztett alkalmazottak plébánossal vagy lelkésszel történő ellátása.

¹⁶ SZÖNYEG 2009. 58.

¹⁷ Forster Gyula (1872–1939) hidépítő mérnök a Műegyetem elvégzése után 1896-tól az Államgépezeti Hivatal munkatársa, 1907-től a Kereskedelmi Minisztérium tisztviselője, 1921-től minisztériumi tanácsos, 1927-től államtitkár, illetve az Actio Catholica országos tanácsának elnöke és a budapesti Szent Imre egyházközség elnöke is volt. ÚMÉL II. 758.

¹⁸ Jalsovszky Jenő (1886–1977) a budapesti jogi egyetem elvégzése után a Vallás és Közoktatási Minisztériumban kapott állást, később Klebelsberg Kúnó miniszter tanácsosa, majd Hóman Bálint személyi titkára lett. A II. világháború után nyugdíjazták. Fűzfőfürdőn aktív tevékenységet fejtett ki a terület parcellázásában, a Fürdőegyesület minisztériumi előkészítésében, megteremtésében, majd igazgatásában mint a fürdőegyesület választmányi tagja, első igazgatója. Hozzájárult Fűzfőfürdő, később Balatonfűzfő üdülőhely sokoldalú fejlesztéséhez, és nevéhez köthető a fűzfői Balatoni Krónika megindítása és szerkesztése is. (A helyi vonatkozású adatokra dr. Makra Ernőné hívta fel a figyelmemet, amit ismételten köszönök.)

¹⁹ VÉL A/2 1919/VI. 47–48.

²⁰ GÁRDONYI 2010. 283.

²¹ GÁRDONYI 2010. 281–282.

A két fűzfői telep katolikus híveinek lelkigondozását kezdetben a vörösberényi plébánia látta el. A településrész egyre szaporodó lélekszáma miatt a pasztoráció zökkenőmentes ellátása azonban egyre inkább megterhelő lett az ottani plébános számára, akinek ekkor már a szintén gyors növekedésnek induló Balatonalmádi gondozása is feladata volt. Az első lépéseket az önállóság felé már a lőporgyár költözésével párhuzamosan megtették a fűzfőiek. 1924. február 3-án Rott püspök Salamon Ödön vezérigazgatóhoz írt levelében sürgette egy temetőhely kijelölését az új gyártelep részére, illetve felkérte az igazgatót arra, hogy templom, plébánialak és iskola építésének ügyében tegyen lépéseket.²² A válaszlevélben személyes megbeszélést javasolt az igazgató. Ennek eredményeképp a gyárat felügyelő miniszterközi bizottság engedélyezte a temetőterület kihatását a gyártelep telkéből úgy, hogy a jelenlegi szervezeti keretek között a vörösberényi plébános – Gyöngyössi Imre – számára fuvarbiztosított a temetések alkalmával.²³ A temető kérdése ekkor nem nyert megnyugtató rendezést, mivel 1935-ben a már önálló fűzfőgyártelepi lelkészség költségvetésének készítése kapcsán az egyházközségi közgyűlésen ismét előkerült a probléma.²⁴ Az 1936-ben rögzített egyházlátogatási jegyzőkönyv és az 1938-as esperesi vizsgálat szerint még ekkor is Vörösberénybe temetkeztek a gyártelepiek.²⁵

Sikerült ugyanakkor rendezni az elemi oktatás kérdését. Az állami-vállalati fenntartásban működő gyártelepi iskolát 1927-ben szentelte fel Rott Nándor megyéspüspök.²⁶ Önálló templom híján sokáig, 1939-ig az iskola kápolnájában tartották a helyi szentmiséket. A kezdetben egy tanerős, 60 növendéket számláló iskola az 1936-os egyházlátogatási jegyzőkönyv adatai szerint ekkor már 109 tanulóval, két tanteremmel és két tanítóval rendelkezett.²⁷ Egy hitéleti jelentés szerint 1940-ben 239 diák koptatta az iskola padjait.²⁸ A gyermekek katolikus hitoktatását kezdetben a vörösberényi plébános, majd az önálló lelkészség megalakulása után a helybeli lelkész, később a káplán végezte.

²² VÉL A/44 483/1924.

²³ VÉL A/44 4521/1924.

²⁴ VÉL A/44 1865/1935.

²⁵ VÉL A/8 tom 140. no 20. 17. és VÉL A/47/2 1938/II. Fűzfőgyártelep 9–10.

²⁶ SZÖNYEG 2009. 122.

²⁷ VÉL A/8 tom 140. no 20. 9.

²⁸ VÉL A/47/1 1940/II. Fűzfőgyártelep 7.

A fűzfőfürdői elemi népiskola a befejezéséhez közeledő klebelsbergi isko-laépítési program egyik utolsó alkotása volt. Az 1930-ban átadott egy tanter-mes és tanerős iskolában kezdetben 26 diákot oktatott Kárpáti Géza tanító. A növekvő igényeket mutatja, hogy 1935-re, az utolsó olyan tanévre, amikor még a vörösberényi plébániához tartozott az iskola, a tanulók létszáma közel megkétszereződött, 47-re emelkedett.²⁹ A létszámbővülés eredményeképp újabb, az előzővel egybenyitható – és így kápolnaként használható – tante-rem épült, és sor került egy második tanítói állás kialakítására is. 1940-ben már 118 diákot oktatott a két, egyébként katolikus tanító, Kenedli Ferenc és Kővári István.³⁰

A FÜRDŐTELEP MEGALAKULÁSA

Az egyházi forrásokban következetesen Fürdőtelep, majd a lelkeszség 1942-es megalakulását követően Balatonfűzfő néven szereplő egykori Fűzfőfürdő a minisztériumi felügyelet hiánya miatt jóval szabadabban fejlődhetett Gyárte-lepnél. A hitélet megszervezése terén az első lépés a helyi Oltáregyesület megalakítása volt, amely 1929. augusztus 17-én történt meg Forster Gyuláné elnökle alatt.³¹ A következő év decemberében sor került az egyházközség megalakulására is, természetesen még a vörösberényi plébános, Gyöngyössy Imre egyházi elnöksége mellett.

A helyzetet bonyolította, hogy az egyházközség tagsága döntően nyara-lókból és villatulajdonosokból állt, akik Budapesten dolgoztak és a nyaraló-idényen kívül ott is laktak. Így az a furcsa helyzet állt elő, hogy az 1930-ban létrejött fürdőtelepi állami népiskola karácsonyi ünnepségét ugyan a főváros-ból leránduló Oltáregyesület és Jalsovszky Jenő szervezte Gyöngyössy plébá-nos részvételével, de az egyházközség megalakulására már Budapesten – az Országos Katolikus Szövetség Ferenciek téri üléstermében – került sor dec-ember 22-én.³² Ezen természetszerűleg a vörösberényi plébános nem vett részt. A világi elnök Forster Zoltán Tolna vármegye nyugalmazott főispánja

²⁹ VÉL A/25 Iskolai jelentések. Vörösberény 1930. és 1935.

³⁰ VÉL A/47/1 1940/II. Fűzfőgyártelep 7–8. Kenedli Ferenc (1910–1992) Vépen született, 1931-ben Csurgón szerzett tanítói oklevelet. 1936 szeptemberétől Pápasalamonban, 1937 szeptembe-rétől – rövid fűzfői kitérével – 1948-ig Vaszarón tanított. Győrben hunyt el 1992 májusában. Vö. MEZEI 2011. 64–66.

³¹ VÉL A/44 4820/1929.

³² VÉL A/44 5331/1930. (A jegyzőkönyv: VÉL A/44 28/1931.)

lett, alelnökké Forster Gyulánét és Jalsovszky Jenő minisztériumi tanácsost, gondnoknak Merkl Albert nyugalmazott MÁV főfelügyelőt és Kárpáti Géza állami elemi iskolai tanítót választották meg, valamennyit közfelkiáltással.³³

Az egyházközség munkája – a személyi összefonódások révén értelem-szerűen – szorosan összekapcsolódott az Oltáregyesületével. Célkitűzéseik között szerepelt az önálló kápolna megépítése, vagy annak felépültéig az istentiszteletnek helyet adó klubhelyiség feldíszítése, liturgikus tárgyakkal történő ellátása volt. Másik céljuk egy paplak megépítése volt, gondolván egyrészt arra, hogy a nyári üdülőszezonban vendégeskedő lelkésznek megfelelő szállást tudjanak biztosítani, másrészt figyelembe véve azt is, hogy a későbbiekben káplán, esetleg önálló plébános otthonául szolgálhat.

ELSZAKADÁS VÖRÖSBERÉNYTŐL

Mind Fürdő-, mind Gyártelepen problémát jelentett a két újonnan létrejövő egyházközség és a régiek – a balatonkenesei, litéri, papkeszi és vörösberényi – közti határok megállapításának elhúzódása, illetve a vörösberényi plébánossal egyre inkább kiéleződő konfliktus.

Először a hitoktatás kérdését sikerült rendezni. Rott Nándor 1931 tavaszán Budapesten járva értesült a fűzfőfürdői egyházközség tagjaitól, hogy Gyöngyössy – hivatkozván egyéb hitoktatói elfoglaltságaira Almádiban, Vörösberényben és a Gyártelepen – egész tanévben hanyagolta a katolikus hitoktatást a helyi iskolában. Számonkérő sorai mellett a püspök egyúttal a szomszédos és jóval közelebb lakó balatonkenesei plébánost, Németh Árpádot bízta meg a fürdőtelepi hitoktatással.³⁴ A helyzet újabb rendezése a gyártelepi lelkészség felállítását követően történt, amikor az újonnan kinevezett helyi lelkészt, Androsits Istvánt bízta meg a püspök a hitoktatással a fürdőtelepi iskolában is.³⁵ 1932 januárjában újabb lépés történt a vörösberényi plébániától történő elszakadás irányába. Forster Gyuláné ekkor kérvényezte Rott Nándortól, hogy mivel amúgy is a kenesei plébános végzi a helyi iskolában a hitokta-

³³ Megjegyzendő, hogy Kárpáti Géza tanító faragta azt az oltárt, ami a templom felépítéséig istentiszteleti helyként szolgáló iskolában került elhelyezésre.

³⁴ VÉL A/44 1390/1931.

³⁵ VÉL A/44 846/1935.

tást, esetleg engedélyezze számára az iskola kápolnájában havonta egy mise elmondását is. A püspök hozzájárult a kéréshez.³⁶

Az egyházközség határainak meghúzása szintén a vörösberényi plébános érdekeinek sérelmével járt együtt. A határok rendezését minden érintett fél szorgalmazta a területhez kapcsolódó egyházi adó kivetésének joga miatt. A rendezést a hitoktatással kapcsolatos problémák kapcsán a fürdőtelepiek kérték, s egyúttal felterjesztésükben azt is kívánták a püspöktől, hogy egyházközségük területét a fiatalabb és energikusabb kenesei plébánoshoz csatolják. Rott válaszában a kérdés rendezését ígérte, amelybe a területi érintettség folytán a papkeszi plébánost, illetve a kegyuraság kapcsán a káptalant is be kívánta vonni.³⁷

A rendezés azonban elhúzódott. Rott másfél évvel később, 1932 novemberében Gludovác Józsefet küldte ki püspöki biztosként a megalakítandó gyártelepi plébánia megszervezésére.³⁸ 1933-ban már állandósult a konfliktus a fürdőtelepi egyházközség és Gyöngyössy között. Mivel határmegállapítás nem történt, a plébános úgy foglalt állást, hogy az egyházi adó a vörösberényi plébániát illet. Az egyházközség – létezésének püspöki jóváhagyására hivatkozva – viszont folyamatosan tiltakozott az Egyházmegyei Hatóságnál a plébános lépései ellen.³⁹ A helyzet mégsem volt ellenséges. Ezt mutatja, hogy a plébános és az egyházközség a konfliktusok ellenére jól együtt tudott működni a fürdőtelepi templom felépítése érdekében.⁴⁰ A problémák rendezését végül ez esetben is a fűzfőgyártelepi lelkészség megalakítása hozta. 1935. május 11-én Gyöngyössy Imre vörösberényi plébános, Androsits István, a veszprémi szeminárium filozófia tanára, a későbbi fűzfőgyártelepi lelkész és Lukcsics Imre peremartoni plébánosok közösen megállá-

³⁶ VÉL A/44 1337/1932.

³⁷ VÉL A/44 1390–1391/1931. Utóbbi iratban szerepel az egyházközség határainak sok vitát kiváltó térkép-tervezete.

³⁸ VÉL A/44 4771/1932.

³⁹ VÉL A/44 4881–4882/1933.

⁴⁰ A hívek összeírását közösen végezték, mivel Forster Gyuláné számára könnyebben elérhetőek voltak a budapesti állandó lakóhellyel bíró hívek: VÉL A/44 4341/1930. A meglévő egyházközségi vagyon gyümölcsöztetése, befektetése végett a későbbi templomépítés érdekében telekvásárlásról döntött az egyházközség Gyöngyössy jóváhagyásával: VÉL A/44 2122/1933. A templomépítéssel kapcsolatban egyházközségi közgyűlés örömmel nyugtázta a minisztérium részéről a templomtelek ingyenes átengedését: VÉL A/44 2386/1933. Gyöngyössy felterjesztette az Egyházmegyei Hatóságnak az egyházközségi közgyűlésen jóváhagyott templomterveket: VÉL A/44 4067/1934.

pítozták a határokat.⁴¹ Nem sokkal később a vörösberényi egyházközség panaszt emelt ez ellen először az Egyházmegyei Hatóságnál,⁴² majd ennek elutasítása után a Vallás és Közoktatásügyi Minisztériumnál. A panasz itt sem ért célt, ugyanis a minisztérium a hozzá közvetlenül beterjesztett ügyeket ügykezelési szabályzata szerint azonnal az illetékes egyházi hatóságnak továbbította, esetünkben tehát vissza Veszprémbe. Káuzli Dezső általános püspöki helynök Gyöngyössynek írt soraiban felhívta erre a figyelmet és egyúttal a továbbiakban az ilyen eljárástól történő tartózkodásra utasította a plébánost.⁴³ A vörösberényi egyházközség – vagyis Gyöngyössy – még egy kísérletet tett a fűzfőiek egyházi adója legalább egy részének megszerzésére. A következő évre, 1936-ra áthúzódó ügyben ismét a vörösberényi plébánost elmarasztaló ítélet született azzal a kitételrel, hogy mindkét fűzfői egyházközség önkéntes felajánlasként évi 25 pengő hozzájárulást fizet Gyöngyössynek saját temetőjük kijelöléséig.⁴⁴

A FÜRDŐTELEPI OLTÁREGYESÜLET MŰKÖDÉSE

Ahogy korábban érintettük, a fürdőtelepi fejlődés motorja az Oltáregyesület és energikus elnöknője, Forster Gyuláné volt. Az 1929-ben megalakult egyesület funkciója szerint a liturgikus kegytárgyak beszerzéséért és a templom, vagy annak híján a miséző hely díszítéséért volt felelős. Ennek maradéktalanul eleget is tettek, szinte valamennyi oltárterítő, miseruha, egyéb liturgikus textíliák, kelyhek, monstranciák, paténák, misekönyvek stb. beszerzése az Oltáregyesület tevékenységéhez köthető, amely apránként, önkéntes adományokból és gyűjtésekből finanszírozta ezt.⁴⁵

Tevékenységük azonban ennél sokrétűbb volt. Az Oltáregyesület kezdeményezésére, Forsterné tárgyalásait követően 1931-től a telepre nyaralni meghívott kezdetben két, később három lelkész naponta mutatott be szentmisét az üdülőszezonban⁴⁶ Rendszeresítették az úrnapi körmeneteket, és szervező-

⁴¹ VÉL A/44 3493/1935.

⁴² VÉL A/44 3492/1935.

⁴³ VÉL A/44 3802/1935.

⁴⁴ VÉL A/44 2335/1936.

⁴⁵ Forster Gyuláné egy 1938-as esperesi vizsgálat szerint maga végezte a liturgikus textíliák mosását is. VÉL A/47/2 1938/II. Fűzfőgyártelep 5.

⁴⁶ VÉL A/44 2716/1931. és 2386/1933.

munkájuk eredményeképp harmadfél száz év után a községben elsőáldozók vehették magukhoz a szentségeket.⁴⁷ 1936-ban az egyházlátogatási jegyzőkönyv tanúsága szerint nyár vasárnapokon a Fürdőtelepen két misét is tartottak.⁴⁸

Az Oltáregyesület közreműködött a fürdőtelepi templom felépítésében is: a telket közbenjárásukra adományozta a minisztérium az egyházközségnek, ezen túlmenően pedig több adományozási akció szervezését is magukra vállalták.⁴⁹ Felkérésükre Szentiváni Károly rátóti prépost kedvezményes áron szolgáltatott alapanyagokat az építkezéshez,⁵⁰ később a templom üvegablakaira szerveztek gyűjtést,⁵¹ majd az Eucharisztikus Szentévbén, 1938-ban a tihányi után a második balatoni világító keresztet helyezték üzembe a templom tornyán.⁵² Az iskolai hitoktatás megszervezéséhez tevékenyen hozzájárultak a kenesei plébános meghívásával.

Hitéleti tevékenységük mellett karitatív akciókat is szerveztek. Minden évben karácsonykor a rászoruló gyermekeknek ruhát és ajándékokat osztottak, és a szülőket sem felejtették el gyümölcscsel, dióval ellátni.⁵³ 1936-tól két vándorkosarat szereztek be. A kosarak feladata az volt, hogy a rászoruló családok csecsemőinek az első néhány hónapi babakelengyét biztosítsák, majd hat-nyolc hét elteltével tovább adják egy másik családnak. Sikerült egy év időtartamra bölcsődét szervezniük, amelynek felszerelését szintén adományokból biztosították. A kisdedővő pénzbeli források híján, vagyis a dajkai javadalom biztosításának nehézsége folytán azonban csak az 1936–1937-es tanév során működött.⁵⁴ A vándorkosarak ugyanakkor még 1944-ben is léteztek, ekkorra azonban már időszerűvé vált a kelengye tartalmának felfrissítése.⁵⁵ Az Actio Catholica elveinek megfelelően az egyházközség, pontosabban

⁴⁷ Csak példaként: a nyári misék száma 1929-ben nyolc, 1930-ban tizenegy, 1931-ben már nyolcvanöt volt. VÉL A/44 3536/1932. és 1915/1933.

⁴⁸ VÉL A/8 tom 140. no 20. 7.

⁴⁹ 1930-ban támogatási kérelmet nyújtottak be a Vallás és Közoktatásügyi Minisztériumhoz a templomépítés kapcsán: VÉL A/44 4341/1930. Rott Nándor egy későbbi levelében hálásan köszönte meg Forster Gyulánénak a minisztériumtól kijárt 5000 pengő adományt: VÉL A/44 3719/1935. Az oltáregyesületi tagok lehetőségeikhez mérten havi 1 pengős gyűjtést szerveztek több éven át: VÉL A/44 4247/1934

⁵⁰ VÉL A/44 1237/1935.

⁵¹ VÉL A/44 6249/1937.

⁵² VÉL A/44 6755/1938.

⁵³ Először 1932-ben került sor karácsonyi ajándékosztásra: VÉL A/44 3536/1932.

⁵⁴ VÉL A/44 4111/1936. és 6249/1937.

⁵⁵ VÉL A/44 4640/1944.

az Oltáregyesület kezdeményezésére hitbuzgalmi szakosztályok szervezésére is sor került 1936-ban. Egy-egy szakosztály foglalkozott a templomdíszítéssel, a csecsemővédelemmel és a hitbuzgalom fellendítésével.⁵⁶ Gyártelepen létezett továbbá cserkészcsapat, Szívőárda és Mária kongregáció is.⁵⁷

TEPLOMÉPÍTÉS GYÁRTELEPEN, A HELYI LELKÉSZSÉG AZ 1940-ES ÉVEKBEN

A fűzfő-fürdőtelepi templomot az 1936. július 2-i benedikálás után másfél hónappal később, augusztus 20-án Rott Nándor szentelte fel.⁵⁸ Ekkor az az érdekes helyzet alakult ki, hogy a gyártelepi lelkészség filiájában már volt templom, míg a székhelyen nem. 1937-től egyre kézzelfoghatóbbnak látszott azonban az ottani templom megvalósulása is. Rott Nándor Androsits kezdeményezésére Hóman Bálint kultuszminiszternél próbált templomépítési segílyt és templomtelket kieszközölni,⁵⁹ azonban Hóman egyikben sem tudott érdemi segítséget nyújtani, s az ügyet a gyártelepi igazgatóságok hatáskörébe utalta.⁶⁰

Az elkövetkező év novemberében az építendő templom részletes költségvetése szerint a Nitrokémia Rt 15.000, a Hazai Papírgyár 3000, a Salgó Rt. 2000, Milkó Elemér papírgyári igazgató 500 és Rott Nándor megyéspüspök 2000 pengős adománya mellett a hívektől az eredetileg a szentegyház belső felszerelésére összegyűjtött 7000 pengő tette ki a várható kiadások 29.000 pengős fedezetét.⁶¹ Az építkezést követően 1939. június 29-én Meszlényi Zoltán esztergomi segédpüspök szentelte fel a végül 34.500 pengős költséggel felépült templomot.⁶² (Három nappal később, július 2-án került sor egyébként a Szent Imre Kollégium balatonfűzfői üdülőjében a harmadik katolikus fűzfői

⁵⁶ VÉL A/44 4111/1936.

⁵⁷ VÉL A/8 tom 140. no 20. 8–9.

⁵⁸ A fürdőtelepi templom építésének folyamatát az emlékülésen munkatársam, *Varga Tibor László* előadása mutatta be, ezért erre bővebben most nem térek ki.

⁵⁹ VÉL A/44 3454/1937.

⁶⁰ VÉL A/44 4786/1937. A Nitrokémia Rt. biztosította a lelkész javadalmának egy részét az államsegély és az egyházközségi adó mellett. Ez nem jelentett kegyuraságot, mivel a püspök ugyanakkor „szabadadományozású” státusban fenntartotta magának a lelkészség betöltésének jogát, mint a korszakban alapított plébániák többségének esetében is. Névtár 1938. 11.

⁶¹ VÉL A/44 6132/1938. SZÖNYEG 2009. 359.

⁶² VÉL A/44 3702/1939. és 3733/1939.

templom, a Szent Imre-kápolna benedikálására is.⁶³ A templomépítés során felvett kölcsönök visszafizetése a következő évben terhelte még az egyházközség költségvetését, ezt követően pedig már a plébánialakra kezdődhetett meg a gyűjtés.⁶⁴

A fűzfőgyártelepi plébánia életében továbblépést az 1940. esztendő hozott. Ebben az évben siker koronázta a régóta napirenden lévő, a kápláni állás megszervezésére irányuló törekvést. Az új papi státus létrehozásával párhuzamosan a hajmáskéri plébániától Litér, az ösküi plébániától pedig Királyszentistván és Vilonya filiák átcsatolásával az eddigi egyről négyre nőtt a leányegyházak száma.⁶⁵ Az öt település ellátása újból gondot okozott a lelkészség két munkatársának, így ismét a már korábban fölmerült lehetőséget, a fűzfőfürdői önálló lelkészség megalakítását kezdték szorgalmazni az új veszprémi püspöknél, Czapik Gyulánál (püspök 1939–1943, apostoli kormányzó 1943–1944 között). Androsits István a gyártelepen egyre intenzívebbé váló lelképásztori munka szükségességével, illetve a három új község erős protestáns lakosságával, iskolájukkal és lelkészeikkel indokolta a további változás szükségességét.⁶⁶ 1942. június 27-én Czapik végül Miseta György volt gyártelepi káplánt nevezte ki az új fürdőtelepi lelkészség első vezetőjévé.⁶⁷

A balatonfűzfői lelkészség megszervezésével a két fűzfői egyházközség útjai elváltak. A fürdőtelepi hitélet zavartalanságát mi sem bizonyítja jobban, hogy a különválást követően az Egyházmegyei Hatóság elé „ügyek” már nem kerültek, a helyi egyházközségre vonatkozó iratok az egyházmegyei levéltárban számszerűleg is visszaestek.

Megoldandó probléma maradt a lelkészlak kérdése. Jalsovszky Jenő minisztériumi tanácsos közbenjárására a Vallás- és Közoktatásügyi Minisztérium az új lelkészlak felépítésére 1942. május–július folyamán két részletben összesen 7000 pengő támogatást adott.⁶⁸ Az új plébániaépület terveit a következő évben azonban nem hagyta jóvá Vándor Ferenc egyházmegyei építész. A terveket és a költségvetést visszaküldték az időközben kinevezett új lelkész-

⁶³ VÉL A/44 3781/1939.

⁶⁴ VÉL A/44 379/1940. Az iratból kitűnik, hogy a Nitrokémia Rt. templomépítési támogatásának egy részét kölcsön formájában biztosította, ugyanis a költségvetés szerint az építkezés után maradt 7200 pengős tartozásból 6800 pengő a gyár felé állt fenn.

⁶⁵ VÉL A/2 1940/XIV. 96.

⁶⁶ VÉL A/44 1738/1942.

⁶⁷ VÉL A/44 2891/1942.

⁶⁸ VÉL A/44 2278/1942. és 3314/1942.

nek, Török Ferencnek.⁶⁹ A kérdés csak jóval később, 1960-ban rendeződött az új plébániaépület megépítésével.⁷⁰

A szoros honvédelmi minisztériumi ellenőrzés alatt álló Gyártelepen viszont a háború kiterjedésével egyre több probléma merült fel. Androsits már a fürdőtelepi lelkészség megszervezése kapcsán is megemlítette püspökének, hogy a gyártelepi lelkészi járandóság a minimum körül mozgott.⁷¹ 1941-ben a Nitrokémia Rt. igazgatóságához fordult, s kérte a lelkészi javadalma megemelését.⁷² A fizetésemelés ekkor elmaradt, de a rendezetlen javadalmi kérdés mérgezően hatott a gyártelepi igazgatóság és a plébánosok viszonyára. Androsits ellen már 1941-ben panasz érkezett egy névtelenségbe burkolózó katolikus hívőtől, aki szerint pártpolitikai jellegű beszédet mondott.⁷³ Androsits főpásztorának jelentést téve az ügyről, elismerte, hogy őt egyesek korábban nyilasbarátsággal vádolták, mivel bízott abban, hogy a fűzfői gyári munkások közötti nyilas szervezkedést „meg lehet keresztelni”. Beismerte püspökének, hogy tévedett, és véleménye szerint „ez volt életem első és azt hiszem, utolsó pártpolitikai állásfoglalása”.⁷⁴

Androsits István 1943 januárjának elején megkapta behívóját és elhagyta a gyártelepi lelkészséget. Utódjául ideiglenesen egykori káplánját, az akkori fürdőtelepi lelkészt, Miseta Györgyöt nevezte ki Czapik Gyula megyéspüspök.⁷⁵ Az ellentétek a gyárvezetőség és a lelkészek között az új plébános, Takács Károly február végi kinevezésével éleződtek ki. Főpásztora már kinevezésekor különösen figyelmebe ajánlotta papjának, hogy tartson fenn szívélyes viszonyt a gyárigazgatósággal.⁷⁶ Takács 1943 júniusában vetette fel ismét a lelkészi javadalom emelésének kérdését. Szabó Kornél gyárigazgatóhoz intézett levelében hivatkozott arra, hogy a pénz vásárlóértéke a korábban megállapított szám szerinti érték szinten maradásával lassan elenyészett, és az idő szerint megegyezett egy gyári munkás fizetésével, havi 286 pengővel. Hivatkozott arra is, hogy a szomszédos Péten a hasonlóan gyártelepi környezetben

⁶⁹ VÉL A/44 5287/1943.

⁷⁰ Névtár 1975, 135. Miseta György Bíró Sándor szabómesternél, utóda, Török Lajos pedig a Petróczy-villában lakott. SZÖNYEG 2009. 366.

⁷¹ VÉL A/44 8137/1940.

⁷² VÉL A/44 4195/1941.

⁷³ VÉL A/44 3785/1941.

⁷⁴ VÉL A/44 3832/1941.

⁷⁵ VÉL A/44 98/1943.

⁷⁶ VÉL A/44 806/1943.

szerveződő lelkészséget ekkor az Egyházmegyei Hatóság havi 455 pengő javadalommal kívánta felállítani.

Szabó Kornél válaszában kifejtette, hogy egyedül a lelkészlakás ingyenes használata, a neki járó tűzifa és világítás biztosítása évi 7700 pengő értéket jelent.⁷⁷ Takács tájékoztatása nyomán főpásztora kérdést intézett más egyházmegyék vezetőihez az egyházmegyénk területén működő nagyipari vállalatoknál szolgáló lelkészek javadalmazását illetően. Az augusztus folyamán beérkező válaszok alapján Czapik arra biztatta Takácsot, hogy bátran lépjen fel javadalmának emelése érdekében, hiszen a Nitrokémia Rt. messze a legalacsonyabb fizetést biztosította a megkérdezett egyházmegyék között.⁷⁸ A vita akkor sem mozdult el a holtpontról, amikor október végén már Czapik Gyula kezdett tárgyalásokat a vezérigazgatóval. Takács kérésére és útmutatása alapján a püspök elsősorban Szabó hiúságára kívánt hatni, kiemelve a lelkészség érdekében kifejtett tevékenységét és nagylelkűségét.⁷⁹

Az események 1943 végétől gyorsultak fel. A káplán által december 6-án, a kormányzó névnapján elmondott szentbeszédet követően panasz érkezett Czapikhoz.⁸⁰ Takács, főpásztora rendelkezése alapján kivizsgálta az ügyet, és felterjesztette Veszprémbe az ominózus beszéd szövegét, amelyben a gyártelepi előljárók vallási közömbösségét állította pellengérré a szónok (a feljelentő szerint Miseta káplán). Takács válaszához hozzáfűzte, hogy mi sem bizonyítja jobban a feljelentő – szerinte minden bizonnyal a rendezetlen házasságban élő és misére nem járó Szabó vezérigazgató – tájékoztatatlanságát, mint hogy Miseta György már 1942 októberétől Keszthelyen szolgált káplánként.⁸¹ (A beszédet valójában Mészáros Tibor káplán mondta el, s az a vallási közömbösséget illetően éppen megegyezett a hercegprímás ugyancsak decemberi prédikációival.⁸²)

⁷⁷ VÉL A/44 2975/1943.

⁷⁸ VÉL A/44 3776/1943. Kifogásolták a gyárigazgatóság által biztosított alacsony javadalom mellett a plébániaépület fekvését. Nyáron ugyanis a manzárdszobában többek közt elviselhetetlen volt forróság és kibírhatatlan a szomszédos húsfeldolgozó üzem miatt a levegő, stb.

⁷⁹ VÉL A/44 4450/1943.

⁸⁰ VÉL A/44 215/1944.

⁸¹ VÉL A/44 677/1944. Miseta György Fűzfőgyártelepen 1940. július 29-től szolgált, kihelyezett káplánként pedig a balatonfűzfői lelkészségen 1942. július 27-től 1943 október 1-ig, keszthelyi kápláni kinevezéséig. PFEIFFER 1987. 726.

⁸² VÉL A/44 679/1944. A hivatkozott beszéd december 12-én hangzott el a Szent István Akadémia XXVIII. ünnepi ülésén. SERÉDI 1944.

A vitás ügy a továbbiakban magasabb szintre, a III. szombathelyi honvéd hadtestparancsnokság elé került, és végül az egymást jól ismerő Megyesi Schwartz Róbert püspöki irodaigazgató (kancellár) és Hrussóczy alezredes személyes közbenjárásra rendeződött. A Honvédparancsnokság, megelégedve Takácsnak a lelkési fizetés és a plébánialak kapcsán korábban kifejtett állhatatosságát, a plébános tizennégy napon belüli elmozdítását követelte az Egyházügyi Hatóságtól, amelyet Schwartz annak ultimátumszerű hangvétele miatt nem fogadhatott el.⁸³ Az ügy lezárására azonban már nem sokat kellett várni. 1944 tavaszán ugyanis Mindszenty József került a veszprémi püspöki székbe a korábban egri érsekké előlépő, de veszprémi adminisztrátorként megmaradó Czapik helyére. Mivel plébánost csak a regnáló főpásztor mozdíthatott el, ezért az új püspök beiktatásáig eltelő időben Schwartz és Hrussóczy igyekezett lehetőségeikhez mérten elsimítani az ellentéteket.⁸⁴ A Takács ellen folyamatban lévő ügyészségi beadványt elejtették,⁸⁵ a plébánost pedig Mindszenty egyik első intézkedésével május 9-én Kőröshegyre disponálta.⁸⁶

Az újonnan kinevezett gyártelepi lelkész, dr. Oross István lett. Június eleji helyzetjelentésében tájékoztatta főpásztorát, hogy szerinte négy alapvető cél megvalósítása sürgős. Két marginális probléma – a litéri iskola ügye⁸⁷ és a kápláni javadalom – mellett a már ismert problémákat vázolta újra püspökének. Legégetőbb szerinte a plébánosi javadalom kérdése volt. Ebben ugyan a gyárigazgatóság nagylelkűnek mutatkozott, mivel fogatot biztosított a filiákbeli misézéshez, a korábban kifogásolt természetbeni (értsd: üzemi étkezdei) ebéd és vacsora helyett pedig pénzbeli támogatást nyújtott az étkezésekhez, illetve lakást, világítást és fűtést biztosított a lelkipásztoraknak.

Oross szerint ezek mellé már nem lenne nagy áldozat a gyár részéről, ha „gavallérosan”, a plébános egyetemi végzettségéhez méltó fizetést is adna, különösen úgy, hogy a gyár műszaki értelmisége is jól dotált. Szintén megol-

⁸³ VÉL A/44 1233/1944. Az ügyben rendőrségi feljelentés is született Takács egy közelebbről nem ismert becsületsértő megnyilvánulásai miatt. A lelkész hajlandó lett volna megkövetni Szabót, aki azonban ezt nem fogadta el.

⁸⁴ VÉL A/44 1920/1944. és 2069/1944. Schwartz a péti lelkésztséghez hasonlóan kívánta rendeztetni a gyártelepi lelkész javadalmának kérdését.

⁸⁵ VÉL A/44 1310/1944.

⁸⁶ VÉL A/44 2083/1944.

⁸⁷ A litéri katolikus elemi népiskola szervezéséről: HUDI 2007. 373–375.

dásra várt a plébánialak kérdése, mivel szerinte a mostani zajos, meleg és kibírhatatlan környezetben van.⁸⁸

Úgy látszik, hogy az új lelkész diplomatikusabb volt elődjénél, mivel neki sikerült megfelelő egyezsége jutnia Szabóval,⁸⁹ amelynek eredményeképpen Mindszenty augusztus 30-án az addigi ideiglenes státus helyett állandó plébánossá nevezte ki Orosst.⁹⁰

EPILÓGUS

A két fűzfői egyházközség megszervezésében két eltérő eredetű, de azonos irányú igény találkozott. Fürdőtelep esetében a Balaton parti nyári pasztoráció megszervezése volt a cél, amelynek a budapesti származású tisztviselőréteg volt a motorja. A fűzfői Gyártelep esetében a katolikus gyári munkáság lelkigondozásának – és így lojalitása megőrzésének – igénye volt kívánatos a kormányzat és az egyházmegye részéről egyaránt. Az önálló katolikus egyházigazgatási egységek létrejötte nem járt azonban gazdasági érdeksérellem nélkül. Egyházi oldalról elsősorban a szomszédos vörösberényi plébános támasztott nehézségeket, világi oldalról a helyi papság fizetésének egy részét vállaló gyárigazgatóság került konfliktusba a lelkészekkel, később a plébánosokkal. A felmerült problémák megoldását személyi változtatások, illetve egyházigazgatási átszervezések jelentették.

A két egyházközség világháború utáni élete ismét összekapcsolódott egymással. Balatonfűzfőn, mint láttuk, 1960-ra készült el az új plébániaház. Ez a hivatali épület azonban már két plébániát szolgált ki, mivel ekkorra újból egyetlen központban egyesítették a két fűzfői plébánia kormányzását. Hümpfner Tibor 1958-ban történt nyugdíjba vonulását követően ugyanis a gyártelepi plébániát filiáival együtt a balatonfűzfői plébániához csatolták, az új egyházigazgatási terminus szerint „oldallagosan”. A legújabb egyházmegyei sematizmusok 1996 óta már különbséget sem tesznek a két egykori plébánia között.⁹¹

⁸⁸ VÉL A/44 3097/1944.

⁸⁹ VÉL A/44 3388/1944.

⁹⁰ VÉL A/44 4175/1944.

⁹¹ A fűzfőgyártelepi utoljára az 1992-es sematizmusban szerepel önálló plébániaként. Névtár 1992. 46–47. Az 1996-os és 1997-es névtárakban egyáltalán nem szerepel, az 1998-asban pedig filiaként tűnik fel. Névtár 1996. 65. és Névtár 1998. 18. Plébániából filiává történő átminősítésnek nincs nyoma. Ezt korrigálandó az 1999-es sematizmustól kezdődően a gyártelepi temp-

LEVÉLTÁRI FORRÁSOK

VÉL	= Veszprémi Érseki és Főkáptalani Levéltár
VÉL A/2	= Veszprémi Püspöki Levéltár, Litterae circulares
VÉL A/8	= Veszprémi Püspöki Levéltár, Visitationes canonicae
VÉL A/25	= Veszprémi Püspöki Levéltár, Acta scholarum
VÉL A/44	= Veszprémi Püspöki Levéltár, Acta dioecessana
VÉL A/47/1	= Veszprémi Püspöki Levéltár, Hitéleti jelentések
VÉL A/47/2	= Veszprémi Püspöki Levéltár, Hitéleti jelentések, Esperesi hivatal- vizsgálat

IRODALOM

- BÁNK 1960 = BÁNK József: A kánoni jog I. Budapest, 1960.
- BÁNK 1962 = BÁNK József: A kánoni jog II. Budapest, 1962.
- GÁRDONYI 2010 = GÁRDONYI Máté: Huszadik századi kihívások, pasztorációs útkeresés a veszprémi egyházmegyében. In: Megyetörténet. Egyház és igazgatástörténeti tanulmányok a veszprémi püspökség 1009. évi adománylevele tiszteletére. Szerk.: Hermann István, Karlinszky Balázs. Veszprém, 2010. 275–297. (A veszprémi egyházmegye múltjából 22. A Veszprém Megyei Levéltár Kiadványai 22.)
- HUDI 2007 = HUDI József (szerk.): Litér község története. Egy Balaton-felvidéki falu múltja és jelene. Litér, 2007.
- MEZEI 2011 = 300 éves a vaszari népoktatás 1711–2011. Rövid iskolatörténet. Írta: Hudi József, Mészáros István. Szerk.: Mezei Zsolt. Vaszar, 2011.
- Névtár 1938 = Schematismus cleri almae diocesis Wesprimiensis ad Annum Jubilaei 1938. Wesprimii, 1938.
- Névtár 1975 = A veszprémi egyházmegye papságának névtára 1975. Veszprém, 1975.
- Névtár 1992 = A veszprémi egyházmegye névtára 1992. Veszprém, 1992.
- Névtár 1996 = A veszprémi főegyházmegye névtára 1996. Veszprém, 1996.
- Névtár 1998 = A veszprémi főegyházmegye névtára 1998. Veszprém, 1998.
- Névtár 1999 = A veszprémi főegyházmegye névtára 1999. Veszprém, 1999.
- PFEIFFER 1987 = PFEIFFER János: A veszprémi egyházmegye történeti névtára (1630–1950). München, 1987. (Dissertationes Hungaricae ex historia ecclesiae VIII.)
- SCHLEICHER 2007 = SCHLEICHER Vera: Nyaraló hívek, hívő nyaralók. Fürdőtelepi templomok és kápolnák a Balaton-parton 1. In: Népi vallásosság a Kárpát-medencében 7. Konferencia Sepsiszentgyörgyön 2005. szeptember. Szerk.: S. Laczkovits Emőke, Szócsné Gazda Enikő. Sepsiszentgyörgy–Veszprém, 2007. 405–418.

lom már Balatonfűzfő neve alatt szerepel, de már nem mint filia, hanem mint „Fűzfőgyártelepi templom”. Névtár 1999. 19.

SERÉDI 1944 = SERÉDI Jusztinián: A közömbösség. In: A Szent István Akadémia Értesítője 28 (1944) 1–10.

SZŐNYEG 2009 = SZŐNYEG János: Fejezetek Balatonfüzfő történetéből. Balatonfüzfő, 2009.

ÚMÉL = Új Magyar Életrajzi Lexikon. II. Főszerk.: Markó László. [Budapest,] 2001.

SUMMARY

BALÁZS KARLINSZKY

Roman Catholic parishes in Balatonfüzfő between the two world wars

Relying on the sources of the Veszprém Archbishopal and Cathedral Chapter Archives, the study investigates how the Roman Catholic parishes and parsonages in Balatonfüzfő were established. Organisation of the two parishes meant a culmination of two demands of different sources, yet of similar directions. The aim in case of Fürdőtelep [Füzfő Baths] was the establishment of summer pastoration at Lake Balaton, which bishop Nándor Rott distinctively supported. The lake was the primary holiday destination for the middle class after the shock of Trianon, where providing pastoral service was an obvious duty of the episcopacy. On the one hand, the prime mover of the establishment of summer pastoration was a body of civil servants from the capital. On the other hand, in case of Gyártelep [Füzfő Plants], both the central government and the episcopacy insisted on pastoral care – thus, to preserve the loyalty – of factory workers. Organisation of independent ecclesiastical units was accompanied with economic interferences. The neighbouring parsonage at Vörösberény was concerned with the ecclesiastical tax of Füzfő, which had formerly belonged to it. Moreover, the factory management at Gyártelep, who provided a certain part of the salary of the local parson, objected the aspiration of parsons for a higher income – despite the fact that the salaries of parsons at plant areas throughout the country were higher than that of Füzfő, which gave grounds for the priests' intentions. In the end solution of these problems was carried out by personal changes and administrative alterations.